

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Marii Błaszkwicz z Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

(promotor: prof. dr hab. n. med. Joanna Rymaszewska,
promotor pomocniczy: dr hab. n. med. Dorota Szcześniak)

pt. Kontekst społeczny chorób otępiennych w Polsce – rola języka, zjawisko stygmatyzacji, perspektywy zmian

W zmieniającym się krajobrazie demograficznym społeczeństw na świecie (także w Polsce) widoczny jest trend do wydłużania się życia. Z tym trendem idą w parze: zwiększone ryzyko wystąpienia chorób neurologicznych związanych z wiekiem (w tym otępienia), konieczność radzenia sobie z systemem opieki medycznej i społecznej, konieczność gromadzenia wiedzy i praktycznych umiejętności w radzeniu sobie z chorymi, cierpiącymi na różne formy otępienia. Stygmatyzacja związana z zachorowaniem na chorobę Alzheimera, wyrażająca się także w formach językowych, wykluczenie społeczne i budowanie świadomości społecznej w tym obszarze są głównymi tematami przedstawionej mi do oceny rozprawy doktorskiej.

Na początku trzeba zaznaczyć, że wybór tej tematyki należy uznać za trafny, skupiający się na innych niż *stricte* biologiczne czy medyczne aspekty otępienia, niemniej jednak ważne dla społecznego postrzegania tego problemu, a w konsekwencji społecznego przyzwolenia na zmiany w organizacji opieki nad chorymi z otępieniami, finansowaniu tego systemu opieki, budowania zrozumienia i empatii społecznej czy nauki radzenia sobie w opiece nad chorymi (rola opiekunów).

Przedstawiona do oceny „książeczka” oprócz streszczenia zawiera dość obszerny wstęp wprowadzający czytelnika w temat jak i opis metodologii oraz wyników uzyskanych na podstawie badań. Istotą jednak rozprawy są dołączone i omówione 3 prace, opublikowane w prestiżowych czasopismach jak: *Journal of Alzheimer Disease* (2023), *Aging & Mental Health* (2024) oraz *Frontiers in Public Health* (2024). Są to tzw. *peer-reviewed journals*, notowane we wszystkich podstawowych bazach czasopism i mające punktację *Impact Factor*. Łączny IF tych 3 prac to 9.2, a łączna punktacja MEiN wynosi 300.

Sam fakt oparcia rozprawy o 3 publikacje jest wartością dodaną, bo oznacza przejście przez sito krytycznych recenzentów i spełnienie wymagań (w przypadku takich pism – prestiżowych) publikacyjnych. Oznacza to znaczne ułatwienie pracy dla recenzenta oceny całości dorobku. Niemniej jednak, poza tą istotną wartością bibliometryczną, publikowane prace są wykonane poprawnie od strony metodologicznej i poruszają jak wspomniałem na początku istotne i rzadko opisywane w literaturze przedmiotu wątki.

Pierwsza z prac (*J Alzheimer Dis*) oceniała rolę, jaką badania semantyczne mogą odgrywać w procesie poznania społecznego zjawiska otępień. Dokonano tu zestawienia zrozumienia słowa „otępienie” z prototypowym obrazem choroby. Tej oceny dokonano na populacji nie mającej profesjonalnych związków z otępieniem. Użyto do oceny tzw. ram kognitywnych Charlesa Fillmore’a. Wykorzystano tu dane z Narodowego Korpusu Języka Polskiego oraz dane z internetowej ankiety lingwistycznej. W badaniach stwierdzono, że ujęzykowane wyobrażenie tego, czym jest otępienie wskazuje na niską świadomość społeczną dotyczącą możliwości osób chorych do przeżywania emocji oraz ograniczoną

wiedzę o opcjach terapeutycznych. Ta praca metodologicznie jest dość skomplikowana. Natomiast wyciągnięte z tego materiału wnioski mogłyby być przez doktorantkę nieco prościej wyłożone w praktycznym aspekcie z nich płynącym.

W drugiej pracy (*Aging & Mental Health*) zastosowano kwestionariusz internetowy, który wykorzystano do oceny wiedzy nt. otępienia oraz stygmatyzacji wśród studentów kierunków medycznych (lekarski, pielęgniarstwo, fizjoterapia, terapia zajęciowa, psychologia i pedagogika). Dokonano tu także porównań między różnymi grupami studentów z różnych kierunków („rehabilitacyjny”, „medyczny”, „społeczny”). W tym badaniu ogólny poziom wiedzy o otępieniach nie wiązał się z poziomem stygmatyzacji. Wnioski z tego badania są ważne, bo mówią, że wiedza, perspektywa skoncentrowana na osobie i podmiotowości pacjenta przeciwdziałają stygmatyzacji. To może mieć z kolei wpływ na postrzeganie możliwego wsparcia osób chorych oraz, co także bardzo ważne - ich opiekunów. Stwierdzono w tym badaniu także, że osobisty kontakt z osobą z otępieniem ma również pozytywny wpływ na wiedzę i zrozumienie potrzeb osób z otępieniem. Co ciekawe nie wykazano istotnych różnic pomiędzy studentami różnych kierunków medycznych w tym zakresie. Natomiast niepokojący był także wniosek, że ogólny poziom wiedzy studentów nt. otępień był niski, a prawidłowe odpowiedzi nie przekraczały 60%. To może być istotna wskazówka dla edukatorów, dla osób przygotowujących programy nauczania, że jest to temat zaniedbywany w procesie edukacji medycznej. Wobec faktu, że czeka nas w Polsce wkrótce wysoka fala (żeby nie powiedzieć tsunami) chorób otępiennych, bo także nasz kraj ulega westernizacji, czego efektem jest wydłużenie życia, wnioski te są bardzo niepokojące i pokazują brak dostatecznego zainteresowania uczelni i polityków promowaniem wiedzy i budowaniem systemu opieki nad osobami z otępieniami.

W trzeciej pracy z cyklu (*Frontiers in Public Health*) oceniono efektywność kampanii społecznej *Razem przed siebie*, oraz przydatności strony internetowej jej towarzyszącej osobom z otępieniem, ich opiekunom czy innym zawodom, sprawującym opiekę nad chorymi z otępieniem. Strona internetowa wśród opiekunów i innych profesjonalistów cieszyła się zainteresowaniem, szczególnie w sekcji „diagnoza otępienia”. Wskazuje to na ciągły niedobór wiedzy i potrzebę edukacji w tym zakresie. Akcentowano także szczególną potrzebę publikowania listy adresowej placówek, które mogą być zaangażowane w opiekę nad chorym już w okresie po postawieniu rozpoznania. Strona taka, co można było przewidzieć była natomiast bezużyteczna dla osób z rozpoznaniem otępienia.

Podsumowując, wszystkie 3 prace mają spójny charakter i przedstawiają problem stygmatyzacji chorych z otępieniem, wiedzy na ten temat i sposobów upowszechniania tej wiedzy w społeczeństwie. Wszystkie 3 prace znalazły przychylność recenzentów czasopism fachowych, co pozwala uznać ten dorobek za znamienny, ważny i nowatorski (to jest także zwykle jedno z kryteriów oceny wartości pracy podczas recenzji w czasopiśmie). Prace te mogą mieć wymiar praktyczny, podnosząc poziom świadomości społecznej związanej z tematyką otępienia, które to rozpoznanie zwykle w pierwszym okresie pozostawia opiekunów w bezradności i lęku przed przyszłością. Edukacja, wiedza, nowoczesne narzędzia (internet), kampanie edukacyjne mogą redukować ten lęk i przynosić szereg praktycznych rozwiązań pomocnych w codziennej opiece nad chorymi z otępieniem, bez nadmiernego optymizmu, który potem w praktyce zderza się z twardą rzeczywistością.

Przygotowany do recenzji materiał został starannie zredagowany i wydany. Napisany może nieco zbyt skomplikowanym językiem, który w pierwszym zderzeniu nie zachęca do czytania, ale taki bywa język rozpraw naukowych. Natomiast zachęcałbym bardzo autorkę i promotorów do opowiedzenia o tych wynikach prościej na łamach prasy popularnonaukowej. Tematyka ta jest niezwykle ważna i w niezwykle też sposób lekceważona przez decydentów opieki medycznej w Polsce, w której nie ma

klarownego systemu, ścieżki jaką może odbyć chory z otępieniem i jego opiekun po rzetelną diagnozę, leczenie i zorganizowanie sobie życia po rozpoznaniu. Stygmatyzacja bywa też przyczyną ukrywania i wstydu przed tym rozpoznaniem. Natomiast krzewienie wiedzy, także w jakimś sensie „biologizacja” (choroba jak każda inna) choroby mogą temu przeciwdziałać. Dlatego też wnioski praktyczne płynące z tych prac oceniam wysoko, jako pomocne narzędzie usprawniające potencjalnie nasz system opieki nad chorymi z otępieniem.

Na koniec zwracam się do Wysokiej Rady Dyscypliny Nauki Medyczne UM we Wrocławiu o przyjęcie i dalsze procedowanie przewodu doktorskiego mgr Marii Błaszkiwicz.

Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-4 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o Szkolnictwie Wyższym i nauce (tj. Dz. U. 2018 poz. 1668)”.

Prof. dr hab. n. med. Jarosław Sławek

Gdańsk 16.12.2024